

Utrikes- och handelspolitisk debatt

deklarera, att vi i stort sett ansluter oss till de åtgärder, som FN:s generalsekreterare U Thant föreslagit och verkat för.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vidhåller fortfarande att herr Bohmans påstående att vårt parti skulle utnyttja vietnamkonflikten i kortsiktigt valtaktiskt syfte är en oförsämdhet.

Herr Bohman talar om en ny regeringspolitik i vietnamfrågan. Jag försökte i mitt anförande beskriva utvecklingen i vårt land, i FN och i hela världen i övrigt, där man i takt med upptrappningen av kriget i Vietnam skärper sin kritik och klär denna i allt hårdare ordalag. Det är vad som även skett i vårt land. Vi har ingen annan vietnampolitik än den som är angiven i regeringsdeklarationen.

Statsrådet Palme kommer själv att för herr Bohman redogöra för sitt tal på Sergels torg, och jag skall inte föregripa honom, eftersom han bäst själv kan berätta om detta. Men jag vidhåller att vår politik i vietnamfrågan står väl i överensstämmelse med den som U Thant vill att vi skall föra. U Thant har liksom även medlemsstaterna i FN skärpt sin ton mot USA. Meningen är väl ändå, herr Bohman, att vi skall förmå USA att upphöra med bombningen i Vietnam? Om våra krav på att USA skall upphöra härmed leder till att denna stat i stället kallar hem sin ambassadör hos oss är det olyckligt, ty vi hade naturligtvis önskat att man hade följt vår uppmaning att upphöra med bombningarna.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtssons i Varberg deklaration att den socialdemokratiska politiken överensstämmer med den uppfattning, som FN:s generalsekreterare har givit uttryck åt, gläder mig — ty den överensstämmer inte med

det sätt på vilket den socialdemokratiska politiken har kommit till uttryck i samband med Sergels torg-talet och Sergels torg-demonstrationen.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag har i och för sig i sak ingen anledning att lägga mig i debatten efter det att utrikesministern så helt har klargjort alla sakfrågorna.

På en enda punkt är jag enig med herr Bohman. Det är när han säger att det personliga inslaget i det hela är obehagligt. Visst är min person i och för sig likgiltig — det är de idéer och ståndpunkter jag står för som har någon betydelse. Men nu har ni ju i denna varannandagsfrossa stått här och krävt att jag skall avgå, och då bör jag i rimlighetens namn ta upp frågan.

Jag satt häromdagen och läste en meter pressklipp. Skulle man lägga ihop de okvädinsord, invektiv och glåpord som förekommit i den borgerliga pressen under de senaste veckorna i en lång radda, så skulle den räcka halvvägs till Södertälje. Då kan det också finnas viss anledning för mig att ta upp frågan.

Herr Wedéns synpunkter framfördes ju nu i ett ganska avslaget skick jämfört med vad herr Wedén tillåtit sig utanför kammaren. Och vad högern beträffar så har den väl litet grand otur när den skall kräva min avgång. För att komma ifrån det här amerikanska har herr Holmberg sammanfattat skälen i ett utdelat manus, där det bl. a. står: »Herr Palmes uppseendeväckande framträdande och uttalanden har lett till att tilltron till Sveriges strikta neutralitetspolitik rubbats inte minst i våra nordiska grannländer.»

Nu är det alltså plötsligt Norden som blir skälet till att jag skall avgå! — Jag skall inte läsa upp klipp ur Arbetarbladet. Aktuellt, Politiken eller Information. Jag vill endast läsa de sista två meningarna i en ledare i den nors-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

ka tidningen Dagbladet — en borgerlig tidning. Det heter där:

»— Det var bra at han deltok i demonstrasjonen, sier Tage Erlander.

Det var bra at den svenske regjeringen stod ved sin kritikk», säger Dagbladet.

Och jag fick av en slump just i går en resolution från Socialdemokratiet i Köpenhamn, den största socialdemokratiska föreningen i Danmark. I denna resolution står det:

»Socialdemokratiet i Hovedstaden forsamlet til årsmøde den 17. marts i København tilsiger dig fuld støtte i dit standpunkt til USA's politik i Vietnam.

Vi er enige i dine synspunkter, og håber at vi ved fælles indsats kan påvirke den amerikanske regering, således at U Thants 3-punkt's erklæring kan danne grundlaget for en afslutning af krigen.

f. Socialdemokratiet i Hovedstaden
Urban Hansen»

Jag tycker, att högern får väl ändå hitta på något annat skäl än de nordiska ländernas uppfattning för att motivera att jag skall avlägsna mig från min post!

Herr talman! I detta anförande skall jag begränsa mig till vissa ting; jag kan hoppa över det mesta, eftersom frågorna redan behandlats av utrikesministern. Den första fråga jag vill gå in på är detta genomgående tema i den borgerliga pressen om den s.k. hätska antiamerikanism som jag skulle företräda. Det är här fråga om den alltid lika torftiga sammanblandningen mellan fiendlighet mot en nation och kritik av en politik. Man visar en oförmåga att skilja mellan antiamerikanism, å ena sidan, och ett engagemang för Vietnams folk och mot den amerikanska politiken i Vietnam, å andra sidan. Måhända har man därmed sökt vädja till traditionellt goda förbindelser mellan våra folk, som knutits samman av släktband, stimulerats av en gemensam bekännelse till demokratins ideal och

fått näring av att vi exempelvis på teknikens och vetenskapens fält fått många impulser från Amerika. Många drar sig t. ex. också till minnes de insatser som USA gjorde under andra världskriget i kampen mot nazismen. Det verkligt felaktiga är att försöka anförda dessa traditioner som ett försvar för Förenta staternas krig i Vietnam eller som ett skäl för att undertrycka en berättigad kritik.

Jag har fått en väsentlig del av min utbildning i Amerika och jag tror att jag känner landet rätt väl. Jag har många vänner där. Jag sade för några år sedan till amerikanska vänner ungefär följande:

Sverige är ett land där det av många skäl finns mindre av anti-amerikanism och fiendlighet mot USA än kanske i någon annan nation. Just därför skall ni ta kritiken av vietnamkriget på djupaste allvar. Hos många människor som haft starka band med Amerika kommer kritiken fram först efter ett slags inre motstånd. Den blir skarp just därför att den uttrycker en djup besvikelse över det bristande sambandet mellan Amerikas proklamerade ideal och verkligheten i Vietnams byar och djungler. Den präglas icke av fiendlighet utan av besvikelse och indignation över ett orättfärdigt krig. Den bärs inte upp av några små fanatiska grupper utan av en bred demokratisk folkopinion.

Det är viktigt att detta klargörs för den amerikanska opinionen. Vad som verkligen kunde skada vårt lands ställning i Amerika är ett uttalande av den typen som herr Holmberg gjort enligt New York Times. Han har sagt »att den socialdemokratiska regeringen under statsminister Tage Erlander ger sitt tysta medgivande till våld och lagbrott för att vinna stöd från kommunisterna och vänsteranhängare i största allmänhet».

Det är troligen något slags förvirrad tanke om att man skulle vara ute efter äggkastarstöd.

Utrikes- och handelspolitisk debatt

Jag sade 1966 på Svenska flaggans dag, att jag inte kan vara med om bränning av en flagga som är en symbol för en nation — en symbol för de enskilda människor som med starkt varierande värderingar och åsikter tillsammans bildar en nation. Flaggan kräver respekt. Det är farligt att bränna nationers flaggor.

I sin inrikespolitiska iver försöker opinionen sprida utomlands att mitt deltagande i demonstrationen var en valtaktisk fint. Den annonskampanj herr Bohman talade om omfattade två annonser som, inför de angrepp som högern utsatte regeringen och mig för, gav uttryck för solidaritet, icke med min person — ty den är likgiltig — utan med de idéer jag uttalade. Jag är tacksam för den uppslutning kring idéerna som dessa små annonser tyder på. Att ni tar det som partitaktik visar väl snarast att ni i allt högre grad fått kalla fötter.

Men åter till Amerika och framför allt detta: De krafter i Amerika som bröt vägen för en öppen radikalism i 1930-talets new deal, som gick i spetsen när det gällde att bryta en traditionell isolationism i det amerikanska samhället, som på det internationella planet förde demokratins och humanitetens talan, de står nu i spetsen för motståndet mot kriget i Vietnam. Enligt vad professor Galbraith sade i TV häromkvällen anser han att dessa krafter nu är i majoritet. Detta tycks ha förbigått kritikerna. Är det alltså denna majoritet vi skulle vara fientliga mot när vi framför i stort sett samma synpunkter som de gör sig till till för, även om de delvis är mycket skarpare kritiker än jag varit? Herr Wedén tycks sent omsider ha märkt detta. Hans tal bestod ju mest av citat ur en bok av Kennedy med en och annan bisats ur egen fatabur; i dem sjönk kvaliteten litet grand.

William Fulbright skrev i sin bok *Styrkans övermod*: »Det finns två Amerika. Det ena är Lincolns och Adlai

Stevensons Amerika, det andra är Teddy Roosevelts och de moderna superpatrioternas Amerika. Det ena är frikostigt och humant, det andra är trångsynt och egoistiskt. Det ena är självkritiskt, det andra egenrättfärdigt. — — — Det ena är omdömesgillt, det andra övermodigt i utövandet av stor makt.»

Nu citerar den svenska borgerligheten med välbehag som stöd för sina inrikespolitiska angrepp tidningar, som företräder Teddy Roosevelts Amerika, och fränkänner oss en ärlig övertygelse. Detta är orättvist mot vietnamkritikerna här i Sverige men framför allt orättvist mot de krafter i Amerika som vill hålla en vital och levande demokratisk ideal högt.

Den andra punkten jag vill ta upp gäller demonstrationer. Man talar om gator som om de vore något fult. Demonstrationen på Sergels torg var en olycka, sade herr Wedén alldeles nyss. I den rörelse jag företräder är demonstrationer något fint. Det är just när vi går ut på gatorna och samlar människorna kring paroller och idéer som vi får möjlighet att påverka opinionen. Jag har gått i många tåg på första maj, och på senare år har jag alltid tagit upp Vietnam som en huvudpunkt i mina tal. Det har inte väckt något uppseende, men denna demonstration var plötsligt något förskräckligt. Det enda som skilde den från andra demonstrationer i fråga om sammansättning och uppbyggnad var att Folkpartiets ungdomsförbund var med liksom Centerns ungdomsförbund och Centerns kvinnoförbund, Svenska missionsförbundets ungdom och den kyrkliga studentrörelsen. Där var en bred samling av politiska, fackliga och religiösa organisationer.

År 1965, när jag talade i Gävle, försökte man också göra en etikettsfråga av det hela. Herr Ohlin ondgjorde sig över att vi kritiserade en regim med vilken Sverige hade diplomatiska förbindelser; han avsåg därmed juntorna

i Saigon. Detta argument har herr Ohlin dess bättre aldrig vågat upprepa. Denna gång väljer man en liknande metod: man slår ned på den nordvietnamesiske ambassadörens deltagande i demonstrationen. En folkpartitidning skrev att jag gick i spetsen för äggkastarna. Man bortser från att det var en oerhört bred demokratisk samling som mötte upp i denna demonstration; jag såg många ledamöter av denna kammare där, och medlemmar av borgerliga ungdomsförbund stod bakom den, som jag har nämnt.

Man klagar alltså över den nordvietnamesiske ambassadörens deltagande. Jag hörde herr Wedén med något av patos förklara i televisionen, att han inte skulle kunna tänka sig en sådant fadäs som att vandra sida vid sida med en nordvietnamesisk ambassadör. Kanske är denna frågeställning inte så intressant; kanske är följande frågeställning intressantare: Finns det någon nordvietnamesisk ambassadör som skulle kunna tänka sig att vandra sida vid sida med herr Sven Wedén?

Hur var det herr Wedén skrev i sin berömda artikelserie i Sydsvenska Dagbladet? Jo, att vi borde vara mindre benägna att kritisera den amerikanska uppfattningen att man skulle lära kineserna att våld inte lönar sig. Det var herr Wedéns sätt att försvara bombningen av Nordvietnam. Denna politik tycktes herr Wedén i artiklarna anse vara icke endast i Amerikas intresse utan också i världsfredens.

Jag talade en hel del med den där nordvietnamesen. Han var en människa som vi andra, med sin stolthet, sina känslor. Han var stolt över att det nordvietnamesiska samhället kunde fungera trots luftangreppen, och det var inte att missta sig på hans känslor inför de ohyggliga lidanden som drabbat människorna i ett litet land, över vilket det östs fler bomber än över Nazityskland under det senaste världskriget.

Vietnamkommittén inbjöd honom till

Utrikes- och handelspolitisk debatt

demonstrationen. Det var en demonstration för freden som stod öppen för alla. Den hade, som jag nyss sade, samlat en bred opinion av fackliga, politiska och religiösa rörelser. Den ville samla människorna för freden och mot våldet, för rättvisan och mot förtrycket. Den krävde framför allt att bombningen av Nordvietnam skulle upphöra.

Den nordvietnamesiske ambassadören inbjöds av kommittén att vara med — ambassadör eller inte, så föreställer jag mig att kommittén ansåg honom som en företrädare för människor som lidit så ohyggligt mycket mera av krigets fördövelse än vi med våra trubbiga sinnen kan fatta.

Jag såg ett uttalande av någon politisk gigant som hävdade att när jag kom till demonstrationen och upptäckte nordvietnamesen, skulle jag omedelbart ha tagit en taxi och åkt hem. — Det var ungefär vad herr Holmberg sade. — Det var botten att inte göra så, sade giganten, och detta uttalande täckte hela Expressens löpsedel. Och en insändare i en folkpartitidning sade att jag borde ha simulerat magsjuka och med detta som skäl omedelbart ha begett mig hem. Vilken — jag höll på att säga, folkpartistisk — inställning till problemet!

Men för mig — det har jag anledning att säga — var detta en moralfråga. Skulle jag i den situationen ha vänt nordvietnamesen, ha vänt demonstrationen, ha vänt denna kamp för fred och rättvisa, som den syftade till, ryggen? Det kunde jag inte göra. Och eftersom det är en moralfråga för mig, så finner jag det angeläget att säga att i samma situation skulle jag handla precis likadant igen.

Det tredje ting som jag skulle vilja ta upp gäller neutraliteten. Låt mig börja med herr Wedén.

I den artikelserie i Sydsvenska Dagbladet som jag nyss nämnde, där herr Wedén hårt angrep mig för det tal jag höll i Gävle, arbetade sig herr Wedén i många snåriga formuleringar fram till

Utrikes- och handelspolitisk debatt

en enkel slutsats: om svenska statsråd höll sådana tal, så kunde detta medverka till att Förenta staterna utlämnade Sverige till Sovjetunionen! — Han är en sann neutralitetspolitiker som ni hör.

Men låt oss för ett ögonblick överväga innebörden av ett sådant uttalande från en oppositionsledares sida. När svenska regeringsledamöter med ytterlig skärpa formade den svenska oppositionens protest mot Pragkuppen, mot händelserna i Ungern, mot Berlinmuren, då framträdde ju inte herr Wedén för att strypa dessa uttalanden med hänvisning till att Sovjetunionen kunde överlämna Sverige till USA. Med andra ord: herr Wedén anser tydligen att vi bör anlägga olika måttstock på händelser, beroende på om den östliga eller den västliga stormakten är inblandad. Skälet härtill angav herr Wedén också i sina artiklar. USA befann sig i Sydvietnam för att försvara demokratin, det sydvietnamesiska folkets rätt att, som han sade, »utvecklas empiriskt och experimenterande». Vi vill också utvecklas empiriskt och experimenterande, sade han. För detta var USA en garant, och därför borde vi inte kritisera dessa strävanden i Sydvietnam.

Tiden medger inte att jag tar upp alla felslut, men eftersom herr Wedén numera helhjärtat tycks ansluta sig till de synpunkter jag framförde 1965, skulle han med berätt mod numera överlämna oss till Sovjetunionen.

Men låt mig ta upp den principiella frågan. Resonemanget förutsätter att vi är något slags hemlig, underförstådd medlem av Atlantalliansen med en mer eller mindre uttalad förpliktelse att inte kritisera den västliga stormakten, även om vi skulle anse det vara befogat, eftersom denna då kunde undandra oss sitt stöd. Resonemanget förutsätter att denna stormakt skulle kunna tänkas utöva press, ja, rent av företa repressalier, om vi hävdar vår mening.

Tänk om man i Förenta staterna

skulle ha tagit herr Wedén på allvar! Det innebär att man dukar bordet för påtryckningar. Då kunde Förenta staterna bara plocka fram texten och säga: Ni medger ju själva att kritik mot oss kan medföra att vi överlämnar er till Sovjetunionen — hur nu det skall gå till. Men skulle alla i USA verkligen mena så? Tror herr Wedén verkligen att någon majoritet i Amerika i dag eller i morgon tänker på detta sätt?

Det har ett samband. Demonstrationen den 21 februari var en värdig manifestation av en bred demokratisk opinion här i Sverige. Herr Wedéns eget ungdomsförbund gick, som sagt, med. Under 14 dagar hördes inte heller ett ord av kritik från folkpartiets sida, vare sig mot demonstrationen eller mot mitt tal. Den 8 mars meddelades att den amerikanske ambassadören skulle resa hem. Då, men först då, blir herr Wedén upprörd. När det förefaller som om den amerikanska ambassaden — som utrikesministern sade — skulle höja ögonbrynen, då går herr Wedén till angrepp både mot demonstrationen och mot mitt anförande. Herr Wedén hävdade att han inte blev överraskad över reaktionen från amerikansk sida. Inga bortförklaringar kan dölja att detta av människor uppfattades på följande sätt: inför en av herr Wedén tydligen väntad amerikansk påtryckning föll folkpartiets ledning undan. Då fick den mod att kritisera regeringen.

Samma handlingsmönster har på ett något annorlunda sätt präglat högern. Herr Bohman och jag hade en debatt i radio, och herr Turesson hade under kammarens frågestund intresserat sig för vissa plakat, vilka utan demonstrationsledningens godkännande framförts i den nu så celebra demonstrationen.

Men när ambassadören reste hem, krävde herr Holmberg plötsligt att jag skulle avgå. Här råder, som sagt, någon oklarhet. Det har blivit något slags varannandagsfrossa hos högern.

Men en slutsats som drogs var själv-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

fallet denna: mitt huvud på ett fat för att blicka en möjligen vredgad stormakt! Herr Bohman gjorde ett försök att säga att det här var obehagligt och att man egentligen skulle ha krävt min avgång i alla fall. Men det råkade bara bli så att händelserna sammanföll, vilket var mycket fråkigt.

Herr Holmberg har inte varit snäll mot herr Bohman. När statsministern i medkammaren frågade herr Holmberg om varför han inte sade något på utrikesnämndens sammanträde den 1 mars, fick han till svar: Om regeringen hade talat om att den amerikanska ambassadören tänkte resa hem, hade jag naturligtvis tagit upp ämnet.

Därmed kan man väl avföra herr Bohmans ganska sympatiskt famförda bortförklaringar från dagordningen.

Detta är verkligen att på ett groteskt sätt överdimensionera min betydelse. Men reaktionen i landet utanför den närmast sörjande kretsen inom högerpartiet har varit klar och entydig i alla politiska partier: någon främmande huvudstad skall inte bestämma om vem som skall sitta i en svensk regering!

Detta är det enda ur neutralitetssynpunkt allvarliga som har hänt under de senaste veckorna. Två borgerliga partiledningar grips plötsligt av ett slags hysteri och beter sig på ett sätt som långt utanför vårt lands gränser uppfattas som en plötslig undfallenhet inför en stormakts tänkbara påtryckningar. För dessa dåliga nerver var herr Wedén, som framgår av hans artiklar i Sydsvenska Dagbladet, redan ideologiskt förberedd.

För landets skull får jag verkligen innerligt hoppas att ert agerande under de senaste veckorna varit förestavat av uteslutande partitaktiska skäl. I så fall breds det löjets försonande skimmer över det hela, och då blir det inte mycket mer än ett uttryck för en gammal, trött och orkeslös opposition som just ingenting kan hitta på, som ingenting tycks veta och ingenting har lärt om världen av i dag.

Men skulle det till äventyrs vara uttryck för ett utrikespolitiskt tänkande, är det verkligen allvarligt. Då finns det anledning att med yttersta skärpa säga ifrån, att svensk neutralitetspolitik formar vi själva under eget ansvar och efter egen övertygelse. Den dikteras inte från främmande huvudstäder. Den betjänas inte av en vinglig och vacklande borgerlighet. Den kan aldrig beta oss rätten att föra fredens och rättfärdighetens talan, att efter vår demokratiska övertygelse protestera mot våld och förtryck, att tolka känslor och stämningar hos en övervägande folkopinion här i landet. Och då är det oerhört viktigt att socialdemokratin, oavsett vad ni säger, håller huvudet högt.

Det sägs ofta att demokratin är i fara. I allmänhet pekar man då på ett utifrån kommande hot — risken för en väpnad aggression från demokratins fiender. Ibland är detta naturligtvis riktigt. Hitlers våldsideoologi var ett sådant hot. Hitler förorsakade skada inte bara genom det ohyggliga elände han ställde till med utan också genom de många vilseledande historiska paralleller han sedermera givit upphov till.

Tesen kan också hävdas då det gäller stalinismens expansionsperiod efter andra världskriget som medförde att nationer förtrycktes och förslavades med väpnat våld. Däremot kan delade meningar råda om expansionens åsyftade gränser och bakomliggande motiv. Men sedan ett monolitiskt, aggressivt östblock alldeles uppenbart inte längre existerar har många i stället velat se en aggressiv kinesisk nationalism som det främsta hotet. Här i Sverige har bl. a. herr Wedén uppbyggt kammaren och skilda läsekretsar med långa drapor om kinesernas förmenta avsikter — ett slags osmält efterklang till Oswald Spenglers 1920-talsmetafysik om gula faror och västerlandets undergång.

Förenklade världsbilder medför emellertid risker. Bl. a. kan de leda till att demokratins försvar främst betecknas

Utrikes- och handelspolitisk debatt

som något militärt: mot Kina? mot Sovjetunionen? i Vietnam — till försvar mot kommunism i något slags allmän mening. Arméerna ritas ut på slagfälten som de prickade linjerna i gamla historieböcker över härtågen på Europas kontinent. Knappnålarna flyttas på väggkartan. Demokratins styrka mäts i robotar, raketer och divisioner. Människorna manas till samling för att försvara sig mot en yttre fiende. En Belsebub ritas på väggen att frukta och avsky. Och så förleds man lätt att tro att demokratin främst skall värnas genom styrkedemonstrationer, militärt våld, beslutsam kamp mot aggression och konspiration.

William Fulbright sade när han var i Stockholm att vi måste försöka se världen så som andra upplever den. Stämmer denna bild som jag talar om med den sociala verkligheten som de enskilda människorna upplever den runt om i världen? Bönderna i Vietnam känner sig säkert inte inblandade i någon världsomfattande konspiration, en vittsyftande aggression med syfte att lägga under sig länder och kontinenter. Deras fiender, såsom de upplever det, finns varken i Wall street, Kreml eller Peking. Deras fiender är fattigdomen och svälten, det är ockraren, storgodsägaren och fogden som förtrycker dem och plundrar dem. De vill ha jord att bruka och ris att äta, och de har lärt sig av en tvåtusenårig historia att främmande inkräktare betyder ofärd. Vinns de för demokratin genom bomber och napalm? Vinns de för demokratin genom att tvångsvis förflyttas till s. k. strategiska byar omgärdade av taggtråd? Vinns de för demokratin när den demokratiska regim de erbjuds präglas av djup korruption, förtryck och likgiltighet inför sociala orättvisor?

Nej, hotet mot demokratin är mycket allvarligare än bara försvaret mot en yttre fiende. Det är ett slags inre röta. Hotet är framför allt de demokratiska ländernas oförmåga att på ett förnuft-

tigt och konstruktivt sätt ge sig i kast med mänsklighetens grundläggande sociala problem. Än så länge är det demokratierna som är rika och mäktiga. Men hur förvaltar de denna möjlighet?

Så långt har kapprustningen fortskridit, att det i dag för varje levande människa finns sprängmedel som motsvarar 10 ton trotyl.

Så mycket kostar denna kapprustning, att det totala anslagen till u-hjälp flera år har minskat.

Väldiga resurser sätts samtidigt in för att snarast möjligt transportera en människa till månen.

Den tekniska och industriella utvecklingen har medfört att naturtillgångar i snabb takt förödes, att luften och vattnet förgiftas och att miljön förstörs. Kapprustningen motiveras med behovet av trygghet, rymdkapploppningen med nationell prestige och miljöförstörelsen med produktionen. De grundas till väsentlig del på i demokratisk ordning fattade beslut.

En känd amerikansk biolog skulle hålla ett föredrag om dessa problem. Han frestades att på sitt föredrag sätta rubriken »Finns det intelligent liv på jorden?» Han motstod frestelsen för den mera neutrala rubriken »Behovet av syre».

Samtidigt vet vi att oron i världen obönhörligen fortsätter att öka därför att klyftan mellan fattig och rik, mellan vit och färgad ständigt fortsätter att vidgas, samtidigt som de fattiga och färgade steg för steg börjar bli medvetna om sina rättigheter och sina möjligheter.

1967 var ett våldets och krisernas år: Vietnam, Mellersta östern, södra Afrika, upploppen i Förenta staternas negetton. Det är oroshärdar som förenas av vissa gemensamma drag. Det är överallt fråga om en fattigdomens och förödmjukelsens revolt med prägel av förbittring och desperation. Den samlade effekten är att dialogen och samtalet, den fredliga samlevnaden som arbets-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

metod sviktar och kanske bryter samman. Supermakter må försöka fredligt samleva i terrorbalansens skugga. För de fattiga ter sig uttrycket lätt som en fäckt mantel för ett förhatligt status quo. Stäcks varje förhoppning att i fred kunna diskutera och förhandla sig till rättvisa, då tvingas man till sist att pröva andra vägar.

Året 1967 blir kanske inte bara en mörk parentes. Det kan bli början till en period med ständigt fördjupad oro, oförsonliga konflikter, våld och vanvet. Denna utveckling innebär ett nederlag för demokratins grundläggande idé om fredlig samverkan och fredlig utjämning som arbetsmetod. Dess verkningsradie smälter samman.

När en napalmbomb exploderar bland oskyldig civilbefolkning, då är det ett nederlag för demokratin. När i antikommunismens namn snaran läggs om halsen på människor som i Rhodesia kämpar mot rasförföljelser, då är det också ett slag mot demokratin. När människor förtrycks av reaktionära regimer, som existerar endast tack vare demokratiernas stöd, då undergrävs demokratiernas idé. Exemplet är ohylliga i sin mångfald.

Demokratin och internationalismen handlar i dag mer än någonsin om människors sociala villkor.

Detta har ungdomen och vetenskapsmännen begripit.

Därför protesterar de.

Ungdomen i alla länder har uttryckt protester i skarpare former än någonsin tidigare. Det är i grunden likadant i alla länder — i Paris, Amsterdam, San Francisco och Berlin men också i Prag och Warszawa. Somliga blir däröver förvånade. Ungdomen i de rika länderna har det ju så bra, säger man. De är i stort välfödda, de får chansen till utbildning och möjlighet till trygghet. Det är naturligtvis riktigt. Men de utgör samtidigt den första generation som fötts med strontium i skelettet efter kärnvapenexplosionerna, som fått

födelseattesterna inmatade i datamaskiner och som plötsligt och brutalt via massmedia möter dagens elände som en del av sin vardag. Därför har de tvingats att bli medvetna, att få en närhetskänsla till världen utanför. Därav har de till all lycka blivit engagerade i världens problem.

Det vore en katastrofal felbedömning att inte ta protesterna på allvar. Om vetenskapsmännen börjar förlora tron på det meningsfulla i sin uppgift, därför att användningen av forskningsresultaten ter sig grotesk, reser de murar mot framtiden. Om nationer förlorar lojaliteten hos sin ungdom är de allvarligt sjuka. Om demokratin försummar de problem som är avgörande i mänsklighetens sociala verklighet — kriget, svälten, förstörelsen — kommer människorna att vända sig bort genom att fly till isolering eller genom att ty sig till frälsningsläror.

Men det behöver inte bli så — i den internationella opinionen växer sig en annan ström allt starkare, en opinion som vill satsa på generositet och broderskap över gränserna, som erkänner folkens rätt och som vet att det är den sociala verkligheten som först och främst behöver förändras. Den pekar i konstruktiv mening mot framtiden. Den företräder mänsklighetens intresse.

Herr Holmberg fick stora rubriker för sitt krav att jag skulle beläggas med munkavle. Han kommer att bli besviken, inte i första hand på grund av vad jag säger eller inte säger. Min person är likgiltig; det viktiga är idéerna, och det viktiga är att det ständigt, ständigt blir fler och fler som säger samma sak, som företräder dessa idéer. Det som rört upp så mycket damm här i landet de senaste veckorna är bara en liten krusning på ytan i en mäktig ström som går tvärs över gränserna mellan nationer och mellan generationer bland alla de människor som inte förlorat hoppet om en värld i fred, som inte förlorat tron på att solidaritetens

Utrikes- och handelspolitisk debatt

och jämlikhetens principer kan bli vägledande för förhållandena också över gränserna och som envist och ihärdigt vill tro att demokratin är en väg att förändra den sociala verkligheten och inte en metod att försvara de besuttas privilegier, att demokratin är en väg till människornas frigörelse och icke en metod att förtrycka dem.

Vi diskuterar i dag Sveriges utrikespolitik och dess ansikte ut mot världen. Skall vi visa upp ett ansikte av sluten snålhet, låta neutraliteten bli en läckmantel för bristen på engagemang, bristen på inlevelse i andra människors villkor? Eller skall vi visa upp ett ansikte präglat av öppen generositet, präglat av en vilja att ta ställning och ansvar? Skall vi även om vi är en liten nation försöka vara med i en växande internationell opinion för att söka en nyare värld? Jag tvekar inte om svaret.

Jag har lärt mig rätt mycket under de senaste veckorna. Okvädinsorden i borgerlig press stirrar nattståndna från klipphögarna. De lämnar mig likgiltig. De tillhör en svunnen tid som snart kommer att ligga långt borta i det förgångna.

Till långt större eftertanke och ödmjukhet stämmer alla uttrycken för att regeringen efter fattig förmåga kunnat tolka människors känslor och förhoppningar, deras engagemang och förväntningar. Kommer vi att kunna motsvara dem? Det blir naturligtvis svårt för en liten nation, ty ambitionen är ju alltid större än möjligheterna, visionen alltid ljusare än verkligheten. Det kommer att ställa krav på medvetenhet och uppoffring, på oss som nation. Men det är också en utmaning, som vi inte kommer att kunna dra oss undan, när vi nu alltmer kommer ut i världen och världen kommer in till oss. Om en sak är jag säker: Framtiden hör internationalismen till.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! När man lyssnar på statsrådet Olof Palme får man alltför klart för sig att han, i motsats till vad han själv gjorde gällande när han började sitt anförande, inte är en likgiltig person, varken i och för sig eller som regeringsledamot. Han är inte vem som helst. Det är därför som vi har särskilt stark anledning att diskutera de senaste dagarnas händelser, och det är därför som man också blir besviken, när herr Palme i denna debatt, som delvis rör synnerligen konkreta ting, tar sig före att läsa upp större delen av ett radioföredrag, som han höll den 21 februari 1968. Det engagemang som herr Palme gav uttryck åt, som griper oss alla, blir inte riktigt detsamma, om man kan ha det radioföredraget framför sig och följa med, när herr Palme med starkt patos här ger intryck av att ge uttryck för känslor som han spontant och intensivt verkligen känner. Det gör inte innehållet mera ointressant, tvärtom. Det gör det måhända mer intressant, men det kräver å andra sidan tid för att ta upp en diskussion om det och bemöta det, en tid, som inte står en stackars representant för ett oppositionsparti till förfogande, som nu har 3 1/2 minuter kvar att bemöta herr Palme. Det är en omöjlig situation, som oppositionen befinner sig i, då den skall bemöta regeringens radioföredrag i en talarstol i riksdagen.

Så mycket vill jag ändå säga att detta i och för sig fascinerande anförande på något sätt visar att statsrådet Olof Palme inte begriper vad den debatt rör som vi just nu för i andra kammaren. Den debatten gäller frågan om svenska statsråd, företrädare för regeringen, nu är inne på nya diplomatiska umgängesformer, om man strävar efter att lägga om vår utrikespolitik efter nya principer eller om vi fortfarande skall driva den politik, som vi har varit överens om sedan andra världskrigets slut, den som har spikats 1956 och den som re-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

geringens egna företrädare med en stark emfas har hävdad i debatterna här i kammaren senast 1959.

Det råder inte några som helst delade meningar om den svenska opinionens inriktning, det svenska engagemanget mot det som händer i Vietnam. Vi är alla inställda på att till varje pris försöka påverka utvecklingen efter måttet av vår förmåga — och den är väldigt liten — så att man på något sätt kan bidra till att våldet och kriget, tragedin där nere tar ett slut. Hur skall man då bära sig åt för att påverka dem som är inblandade, framför allt Förenta staterna? I USA finns en växande och balanserad opinion som hävdar att, även om de motiv som en gång i tiden var vägledande för Förenta staterna var positiva och fullt rättfärdiga, har situationen på grund av händelsernas kraft i dag utvecklats dithän, att man nu till och med börjar diskutera rättfärdigheten och moralen i det som händer. Denna balanserade opinion försöker finna olika vägar för att nå en lösning, en lösning som leder till att eländet inte blir ändå större än det kan bli om den nuvarande eskaleringen fortsätter.

När vi riktat kritik mot regeringens handlande har denna baserats på att regeringen för att påverka händelseutvecklingen och staterna väljer metoder som vi är rädda för kan få rakt motsatt effekt, vidare att man inte vill se balanserat och objektivt på det som händer där nere, att man klart och ensidigt tar parti för en av de engagerade mot den andra och att man när man gör detta helt blundar för att då det riktas kritik mot den ena parten kan det också med lika fullt fog riktas kritik mot den andra. När man går så långt att man särskilt apostroferar och ställer sig bakom programpunkter som utdömer de säkerhetssystem som den fria världen har byggt upp för att rädda friheten och säkerheten för framtiden — då har den svenska regeringens

företrädare gått för långt. När den svenska regeringen solidariserar sig med sådana uttalanden, framförda på det sätt som skett och i ett sådant sammanhang, då drabbar den kritik som hela oppositionen i dag riktar mot regeringen, denna som sådan.

Om man, herr statsrådet Olof Palme, verkligen hade varit ute för att påverka händelseutvecklingen och man hade försökt framföra en verklig, ärlig och övertygande vädjan som skulle kunnat få effekt, hade man inte valt det tillvägagångssätt och de ord som herr Palme valde i sitt anförande. Det visar att han var ute efter någonting annat. Samtidigt väljer man uttrycksmedel och framförandemetoder som står i klar strid med de grundregler för svenska politikere och statsmäns uppträdande som vi tidigare varit överens om skall gälla vid våra framträdanden i sådana här sammanhang. Det är detta debatten rör sig om i dag och inte om allt det som herr Palme tagit upp från sitt radioföredrag.

Herr WEDÉN (fp) kort gemmäle:

Herr talman! Jag skall ta upp de aspekter på det engagerade men enligt min mening delvis mycket ytliga anförande som statsrådet Palme höll.

Först och främst tycker jag att han gjorde sig skyldig till en stor inkonsekvens. Han talade om det hot som hitlerismen på sin tid utgjorde och hur man var tvungen stå emot och kämpa emot detta — även med våld. Jag delar hans uppfattning att demokratins första försvarslinje sannerligen inte kan vara våld. Men Hitlers uppträdande i historien, som någon kallat den vertikala onskans inbrott — det var inte Spengler utan en senare tänkare som sade detta — är ändå ett exempel på att det finns tillfällen då demokratin måste värnas även med våld.

Jag har nu inte sagt att Kina kommer att bli ett nytt sådant exempel och hoppas innerligt att det inte blir det. Men jag

Utrikes- och handelspolitisk debatt

har tillåtit mig att framhålla den kolossala skillnad som i dag finns mellan å ena sidan den ideologi, som fortfarande predikas av den kinesiska diktaturens ledare, och den samexistensideologi som framträder i de sovjetiska ledarnas uttalanden. Det är ju denna skillnad som är en av de grundläggande anledningarna till konflikten mellan Kina och Sovjet. Jag tror att det väldiga kinesiska problemet, som enligt min mening kanske är det svåraste som förestår oss under de närmaste 10, 20, 30 eller 40 åren, i första hand måste angripas med helt andra medel än våld. Men man kan inte bortse från risken att det kan ligga något allvar bakom de kinesiska ledarnas tal, när de har fått tillräckligt med vapen och en tillräcklig rustningskapacitet. Det är den risken som herr Palme i sina svepande formuleringar, sina anklagelser mot mig och utan konsekvens med hans eget resonemang om Hitler glömmet bort.

Det var likadant när herr Palme talade om de artiklar i vilka jag för första gången som en framkomlig väg ur vietnamkonflikten nämnde upprättande av kontakter mellan amerikanerna och FNL. Herr Palme gjorde gällande att jag i de artiklarna förde ett resonemang, vars slutsats var att vi här i landet måste vara tysta och snälla; vi finge inte kritisera Förenta staterna, ty då komme amerikanerna att utlämna oss till Sovjetunionen. Detta är fel. Det resonemang som jag då utvecklade var det samma som jag tillåtit mig utveckla här i dag, att innan Förenta Nationerna har vuxit till en maktfaktor av den storlek som vi alla vill att FN skall ha, vilar även våra möjligheter att föra en framgångsrik utrikes- och neutralitetspolitik av det slag vi nu för på att det existerar en faktisk maktbalans och att Förenta staterna är en avgörande faktor i denna maktbalans.

Jag har aldrig gjort gällande att amerikanerna skulle komma att utlämna oss till Sovjet om vi inte är snälla. Men

den bild jag tillåtit mig teckna — och som jag tycker att statsrådet Palme också bör se framför sig, i varje fall om han har det perspektivet att han skall leda detta lands öden framdeles — är: Vad inträffar i vår världsdel inom en tio- eller femtonårsperiod, om amerikanerna drar tillbaka sitt engagemang i Europa och finner att intresset och engagemanget i stället bör sättas in på andra håll, t. ex. i Asien?

Jag vill gärna säga att jag inte tror att det kommer att finnas några utpräglade risker för sovjetiska militära aggressioner, men vårt lands läge skulle försämrats och riskerna för att vi kunde hamna i vad jag tidigare kallat för en finsk position skulle öka. Då kanske herr Palme måste fara till Moskva för att bli godkänd som statsråd. Det finns också andra länder som riskerar att råka i samma situation.

Men därför har jag verkligen inte uppfattningen att en öppen hjärtig, ärlig och saklig kritik mot Förenta staterna skall undanhållas. Det har jag aldrig talat för. Vad jag begärt är att en ansvarig medlem av den svenska regeringen skall ha det perspektiv jag här tecknat i sikte och förstå vilka faror som ligger i de situationer jag här har talat om.

Slutligen instämmer jag med statsrådet Palme när han säger att hotet mot demokratin i första hand kommer från den oehörda skillnaden mellan rika och fattiga länder. Det är just där engagemanget främst bör sättas in, att undanröja de sociala orättvisorna och verkligen visa de svältande folken att det kan hända något stort inom rimlig tid. Och vilka är det som i denna kampanj och denna riksdag mera energiskt än andra har talat för att väcka opinionen här i landet till insikt om detta? Det är folkpartiet och centerpartiet. Jag gjorde det senast i mitt anförande i förmiddags, och jag har gjort det också vid många tidigare tillfällen. Vilka är det som har varit pådrivande, och vilka

Utrikes- och handelspolitisk debatt

har varit återhållande? Jag är glad över att statsrådet Palme här har givit uttryck för sitt starka engagemang, men det står i skriande kontrast till de ståndpunkter i sakfrågor som han i egenkap av regeringsledamot har intagit när det gäller anslagen till u-länderna. Jag utgår från att vi efter detta herr Palmes anförande kan räkna med att det blir en omvändning i regeringens inställning på den punkten.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Palme gjorde — jag vet inte för vilken gång i ordningen — det helt felaktiga och ogrundade påståendet att jag sagt att vi inte bör kritisera Saigon-regeringen därför att Sverige har diplomatiska förbindelser med den. Ganska snart efter det att herr Palme gjort det påståendet första gången hade jag tillfälle att rätta den felaktigheten i en radiodebatt med honom. Jag förklarade då att jag inte hade sagt eller menat så. Från vårt håll har betonats att vi kritiserat Portugals och Sydafrikas regeringar fastän vårt land har förbindelser med dessa. — Herr Palme sätter mellan två satser in ett »därför att» eller »emedan» för att få ett kausalsammanhang, som han sedan utnyttjar. Det hjälper inte hur mycket jag än förklarar vad jag avsett. Herr Palme tycker ändå att han funnit ett så gott argument att han inte kan avstå från att göra gällande att jag sagt vad han påstår. Vilken brist på argument har inte en man som herr Palme, som i debatter om stora och livsviktiga frågor, där han talar med så starkt patos, förlitar sig på sådana små futtiga förvrängningar!

Låt mig till sist, herr talman, på tal om herr Palmes Vietnam-patos säga ytterligare en enda sak. Vi har påpekat att det finns utrymme för engagemang också på andra håll, t. ex. i Europa, där det förekommer förtryck från kommunistiska regimer. Hur sällan och hur litet talar inte herr Palme om detta förtryck

från de kommunistiska regimerna! Hur svagt tycks inte hans engagemang då vara och hur ensidig hans bild!

När vi från vårt håll framhåller denna ensidighet, är det inte en röst från en svunnen tid, herr Palme, utan en röst som ger uttryck för en någorlunda balanserad bedömning av situationen. Jag vågar säga att det är en röst som talar mera för demokratisk fred än den ensidighet som herr Palme företräder med allt sitt patos.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Herr Wedén antydde en tid när jag skulle behöva fara till Moskva för att bli godtagen som statsråd. En sak skall jag lova herr Wedén: Om jag skulle komma i den situationen, skall jag helt frivilligt avgå! Jag återkommer senare till herr Wedén.

Det yttrande av herr Ohlin som vi diskuterat gick ut på att vår regering alltså sluter upp på denna sida i dess kamp mot regeringen i Sydvietnam, med vilken Sverige har officiella förbindelser. Det måste finnas någon rimlig orsak till att föra in detta tillägg — sedan må herr Ohlin tala hur mycket som helst om kausalsammanhang. Om herr Ohlin nu förklarar att han en gång för alla tar avstånd från detta yttrande, skall jag dock gärna lägga saken i papperskorgen. Jag kan inte minnas att han gjorde något sådant uttalande under den debatt där uttrycket förekom. När jag försökte ta upp det, ville herr Ohlin tala om något annat.

Herr Bohman! Det är alldeles riktigt att jag medvetet använde ett radioföredrag, dock inte halva föredraget men väl två sidor av det. Varför? Jo, det slumpade sig så att detta radioföredrag sändes vid exakt samma tidpunkt som när jag stod och talade på Sergels torg under demonstrationen. Det innebar en väsentlig komplettering av vad jag framhöll på Sergels torg, och det var en utveckling härav. Jag ansåg det där-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

för vara väsentligt att lägga in just dessa två sidor i mitt anförande i dag.

Vidare menade herr Bohman — vad han sade var oerhört litet konkret — att jag inte skulle ha sagt vad jag sade i den form och med de ord som jag använde. Jag står för vartenda ord som jag sade. Jag har fört en debatt i radio med herr Bohman, där denne tog upp två punkter på vilka jag tyckte att jag ganska rejält kunde tillbakavisa hans kritik. Vi har inte fått redovisat om han på några andra punkter ogillar vad jag sade. Jag hörde inte hans inlägg under förmiddagen, men om han då tog upp några ytterligare punkter har han tillfälle att föra fram dessa nu. Jag motsätter denna diskussion med synnerligen stor förtröstan.

När jag höll mitt tal i Gävle 1965 förde herrar Holmberg, Ohlin, Wedén och möjligen också Bohman samma resonemang, nämligen att de visst kunde acceptera en objektiv, saklig och balanserad skildring av situationen, men att de aldrig kunde godta min ensidiga och förvridna beskrivning. I dag är det ingen som angriper vad jag sade i Gävle, utan ni säger nästan precis det samma själva. Under sådana förhållanden måste jag ju med ganska stor förtröstan se fram mot den dag då, efter en karenstid, även de synpunkter som jag anförde för några veckor sedan kommer att vinna gillande av den svenska oppositionen. — Det är för resten inte sant, herr Bohman, att hela oppositionen står bakom kritiken. Jag hörde inte någon kritik från herr Hedlunds sida mot vad jag har sagt. Men om det finns någon annan punkt, så är jag glad om herr Bohman vill diskutera den med mig.

Herr Wedén återvänder till Kina och säger att vad som händer med denna stora makt är viktigt. Ja, det är det visst — och man kan göra många olika spekulationer. Men det grundläggande felet i herr Wedéns resonemang vid många tillfällen och i hela det ameri-

kanska resonemanget är ju att när man talar om Vietnam, så börjar man omedelbart också tala om Kina och säger, som herr Wedén gjort, att kineserna måste lära sig att våld icke lönar sig.

Nej, när det gäller Vietnam, då skall vi tala om *Vietnam*. Finns det någonting som man har lärt sig om Vietnams tvåtusenåriga historia, så är det att landet alltid haft att kämpa mot främmande inkräktare. Den främsta av dessa mäktiga grannar och inkräktare har alltid varit Kina. Och det finns ingenting som talar för att vietnameserna inte i dag skulle ha samma självständighetssträvan gentemot sina mäktiga grannar.

Det är alltså ett av de förödande missfagen i den amerikanska politiken att man hela tiden betraktar saken som en kamp mot Kina, som måste föras till seger — när det i själva verket gäller det *vietnamesiska* folkets rätt till nationellt oberoende och social frigörelse.

Sedan Amerika! Herr Wedén skrev 1965, efter att ha avfärdat mig som företrädare för något slags politiskt Artur Lundkvisteri, följande: »Det kan kanske tänkas situationer, där Förenta staterna med relativt lugn skulle vara beredda att se Norden, eller i varje fall dess östra del, av händelsernas ström föras in i ett nytt och sämre läge. Vi har kanske svårt att föreställa oss att gränsen mellan oberoende och visst beroende av Sovjet kan flyttas från Bottenvik till Kölen. — — — Det verkar ibland som om t. ex. en del socialdemokrater glömt bort den saken när de inte bryr sig om att göra en balanserad och rättvis bedömning av krisen i Vietnam.»

Herr Wedén använde några artiklar detta år för att skälla på mig; självfallet var han »balanserad och rättvis». Men vad som i herr Wedéns vokabulär var obalanserat och orättvist 1965 är ju balanserat och rättvist i dag; det är liksom bara denna eftersläpning.

I fortsättningen av den aktuella ar-

Utrikes- och handelspolitisk debatt

tikeln varnar herr Wedén för vad en »Tilsitkonjunktur' ——— kan komma att innebära för oss själva, för Norden och Europa. Det förefaller emellertid som om statsrådet Palme skulle vara beslutet att blunda för det.»

Flyttningen av gränsen till Kölen kopplas alltså direkt samman med den brist på en balanserad och rättvis kritik av vietnamkriget som jag förmodas ha varit skyldig till 1965. Sambandet är alldeles klart. Och det går igen. Det ligger något slag av grundläggande misstro mot Amerika hos herr Wedén. Ty vad är det han säger? Jo, han säger att kritiken kan leda till alla dessa olika förskjutningar i den amerikanska politiken.

Den kritik som jag har anfört har utgått från en rent demokratisk utgångspunkt. Dess huvudtes är att det är förödande för demokratin att kopplas samman med motstånd mot nationell frihet och motstånd mot social frigörelse. Det är detta som gör — det har jag sagt tidigare och är beredd att upprepa — att Förenta staternas krig i Vietnam icke är ett stöd för utan ett hot mot demokratins ideal, inte bara i Vietnam utan i hela världen. Detta uttalande är jag beredd att stå för.

Hoppet ligger inte hos dem som vill lägga munkavle på sådana uttryckssätt med alla möjliga hot om eller rädsla för påtryckningar, utan hoppet ligger i att det skall finnas en vital och levande demokrati i Amerika, som skall kunna vrida sakerna rätt.

Herr Ohlin säger att jag är likgiltig för kommunismens illdåd. Om det är något jag varit engagerad i — och rätt hårt under ganska många ungdomsår — så är det just kampen för demokratins ideal mot kommunistiskt förtryck. Jag skall gärna diskutera detta med herr Ohlin. Denna kamp var oerhört viktig.

Men att — när vi nu diskuterar Vietnam och vad som sker med dess lidande folk samt att det finns en mycket

stor risk för att vi bringas till randen av en världskatastrof — som kritik anför att jag inte tog med några meningar om det kommunistiska förtrycket i Berlin, Prag och Warszawa är torftigt. Det problem vi står inför i dag, vilket utgör hotet mot världsfreden och hotet mot demokratin, är just Vietnam, och ingen munkavle skall kunna tysta oss på den punkten.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fattas bara att någon munkavle skulle tysta oss! Men det finns, som jag sagt tidigare i dag, viktiga och allvarliga problem — frihetsproblem och sociala problem — även på andra håll i världen och närmare oss än i Vietnam. Vad jag kritiserat är, att regeringen beträffande dessa andra länder frivilligt satt på sig en munkavle.

Herr talman! Herr Palme gör en karikatyr av min tankegång när han säger: Om han kritiserar amerikanerna — det skulle vara tankegången — då kan det hända att konsekvenser uppstår beträffande det amerikanska intresset för Europa och Sverige. Någon sådan betydelse har jag sannerligen inte tillagt statsrådet Palme och inte den svenska regeringen heller för den delen. Den tankegång jag fullföljt vid flera tillfällen är att det är beklagligt om den inställningen i *stor utsträckning* kommer fram i vår världsdel att det gör detsamma med det amerikanska intresset för Europa, ty detta intresse skulle mest vara av ondo, amerikanerna kan hålla till i Asien och för övrigt bär de sig illa åt i Vietnam. Det *kan* uppstå en situation då den fataliteten inträffar att Förenta staterna säger: Ja, vi behöver inte längre bry oss så mycket om Europa. Jag anser att herr Palme skulle tänka litet på risken för detta, inte för att tysta sin kritik mot Förenta staterna, men för att just ge den en sådan saklighet och balans som herr Palme

Utrikes- och handelspolitisk debatt

med ett litet hänleende avvisar. Men det är sådan kritik som kan ge effekt.

Herr talman! Låt oss skala av herr Palmes fraser beträffande uländernas situation. Det är ändå i stor utsträckning endast fraser, eftersom det är en medlem av den socialdemokratiska regeringen som talar. Låt oss göra det, inte därför att jag inte tror att herr Palme verkligen känner patos, inte därför att jag inte tror att han skulle vilja satsa mycket mer på det som han själv framställer som det stora huvudproblemet i världen — de utvecklade ländernas alldeles otillräckliga stöd till de underutvecklade för att bättra deras sociala förhållanden — utan för att nå kärnpunkten. Skulle inte herr Palme i samma andedrag kunna kostas på sig att säga: »Med det engagemang som jag har och med det patos som jag verkligen upplever har jag uppfattat det som en plåga att vistas i en regering, som år efter år har motsatt sig att den svenska hjälpen görs i varje fall något mer omfattande och effektivt än vad den socialdemokratiska regeringen har medgivit?»

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte riktat någon kritik mot herr Palmes radioföredrag. Tvärtom finner jag det vara ett ur många synvinklar intressant och fascinerande anförande, även om jag inte på alla punkter kan dra samma slutsatser som han. Kritiken gäller någonting annat, nämligen talet på Sergels torg.

»Jag har inte hört några andra punkter än två, och i fråga om dem har jag bemött herr Bohman», sade statsrådet Palme. Jag har litet svårt att förstå detta. Herr Palme bad själv att få se mitt anförande, har läst det och bör ha kunnat ta del av dessa punkter. Han skulle alltså ha kunnat ägna den tid då han läste upp radioföredraget åt att bemöta mina punkter, om det var möjligt för honom.

»Jag har inte ångrat någonting av vad jag sagt på Sergels torg», yttrade herr Palme vidare. Han har alltså inte ångrat att han i sitt tal gjort gällande att Förenta staterna var mot 1954 års stillestånd och mot Genèveavtalet, att han underkänner alla motiv för Förenta staternas handlande i Vietnam eller att han inte godtar de demokratiska ideal som ursprungligen var gällande i deras försök att bygga upp en demokrati. Han anser fortfarande att Förenta staternas politik i Vietnam sedan 20 år har varit orättfärdig — varför har inte herr Palme nämnt det förut? — att krassa ekonomiska och imperialistiska intressen till en del ligger bakom deras agerande och att inte något ont ord finns att säga om FNL. Herr Palme förklarar att han kämpat mot kommunismen, men samtidigt har han solidariserat sig med det kommunistiska program som FNL-rörelsen har gjort till sitt.

Jag vill, herr talman, också ta upp frågan om annonserna. De är, säger herr Palme, ett uttryck för solidaritet med de idéer han givit uttryck för. Jag har på nytt en av annonserna i min hand. Den visar två amerikanska soldater, som släpar en — förmodligen död — vietnames efter sig, och läsekretsen uppmanas att solidarisera sig med herr Palmes klara ställningstagande mot USA:s vietnampolitik. Har de människor, som betalar 10 kronor — ty det skall de göra — och skickar in denna blankett för att uttrycka sin solidaritet, också vetskap om exakt vad herr Palme har yttrat, har de vetskap om herr Palmes ensidiga uppslutning på FNL:s sida och hans solidaritetsförklaring till dess program, har de vetskap om hans ensidiga uttalanden om Förenta staterna? Hur skall de kunna få det genom en sådan annons?

Herr Palme redogjorde också för en debatt i första kammaren om vad som hände i utrikesnämnden den 1 mars. Jag var inte själv närvarande där och inte heller herr Holmberg, men efter

Utrikes- och handelspolitisk debatt

vad jag har hört var herr Palmes återgivning i första kammaren av vad som hänt i detta sammanhang icke riktig.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Om mitt återgivande av förstakammardebatten var riktigt eller ej är lätt att kontrollera i protokollet. Jag tror att statsministern slutade med att säga att herr Holmberg nog skulle ge mycket för att stryka sin replik ur protokollet, men det förutsätter jag att han inte gör.

Beträffande annonsen i Arbetet! Hela mitt tal var in extenso återgivet i Arbetet, så de människor som skickade in kupongen har haft rika möjligheter att ta del av det.

(Herr Bohman: Och läsa programmet?)

Jag kan läsa upp vad jag sade om FNL:s program. »Jag rekommenderar detta program till studium. Det kräver bred samling i striden mot amerikanerna och en koalitionsregering när segern är vunnit. De inrikespolitiska programpunkterna borde i stort sett kunna accepteras av t. ex. de politiska partierna i Sverige. Men självfallet kan vi inte i dag ta ställning och ansvar till vad en rörelse i ett annat land kan komma att utföra när den väl når makten.»

Vi kan konstatera att detta överensstämmer med vad den socialdemokratiska partikongressen förklarade i en resolution i höstas — så det är inte bara mig herr Bohman skall hänga. Det överensstämmer också i hög grad med vad utrikesminister Torsten Nilsson har sagt i dag, och det överensstämmer med vad statsministern har sagt i första kammaren.

Nästa punkt: Herr Bohman återkommer till att säga att jag skildrar utvecklingen år 1954 felaktigt. Varför? Amerikanerna vägrade att skriva under Genèveavtalet. I det läget beslöt de andra länderna att icke heller skri-

va under avtalet. I stället utfärdade de deklamationer på grund av amerikanernas motstånd. Detta är en fullkomligt riktig historieskrivning, som kan inhämtas t. ex. i Anthony Edens memoarer. Jag skildrade utvecklingen som en tjugoförårig följd av misstag enligt herr Bohman. Ja, det gör jag. Det stora misstaget gjordes nämligen redan år 1945 då man i stället för att stödja ett självständigt Vietnam stödde den franska kolonialmaktens återvändande.

Om det nu kan trösta herr Bohman hade jag i min civila gärning att dag för dag följa vietnamkriget under fransmännens sista skede. Jag besökte vid denna tid Asien, och jag höll år 1953 på hösten ett tal som i princip hade samma innehåll som Gävle-talet och Sergels torg-talet.

Detta var de konkreta punkter som herr Bohman i denna omgång nämnde. Jag skall gärna i en icke-middagspaus ta upp de övriga. Jag bara ögnade igenom hans tal för att se om han hade begärt att jag skulle avgå; det var avgörande för om jag skulle begära ordet. Den delen av hans tal läste jag alltså, det övriga tittade jag inte så noga på, men jag skall gärna läsa det ett varv till.

Herr Wedén försöker fly till u-hjälpen och gör ett stort nummer av att folkpartiet har krävt pengar för u-hjälp, d. v. s. utgifter för vilka man saknar täckning. Det är en föga gloriös ståndpunkt. Visst kan man säga att man är missnöjd med vår u-hjälp. Mitt sätt att tala uttalar sig herr Wedén varje gång litet föraktfullt om, men detta sätt att tala började jag med för rätt många år sedan. Då var den svenska u-hjälpen en halv miljon kronor. Den är nu 500 miljoner kronor och mer än så. Jag hoppas kunna vara med om att förverkliga programmet om 1 procent av nationalinkomsten, men det är fullständigt felaktigt att tro att det vi gör beträffande u-hjälp — Sverige är ett av de få länder i världen som ökar sin

Interpellation ang. apotekares tystnadsplikt

u-hjälpl — skulle frita oss eller på något sätt friköpa oss från skyldigheten att ta ställning till de sociala och nationella frihetsrörelserna.

(Herr Wedén: Vem har sagt det?)

Av vilket skäl skulle annars herr Wedén ta upp detta?

Till sist vill jag säga att jag är glad att herr Wedén nu börjar minska min betydelse. I hans artikelserie fanns det ett uppenbart samband mellan det amerikanska avhoppet — eller vad man skall kalla det — och uttalanden av enskilda regeringsledamöter. Detta samband uttalades klart — t. o. m. i ett och samma stycke. Nu vill herr Wedén tona ner även detta.

Jag hoppas att herr Wedén även på andra punkter skall tona ned sin anslutning till den amerikanska demokratin, som har många förtjänster, men i synnerhet till en politik som vi inte kan acceptera. Först när amerikanerna tycktes höja ögonbrynen tog han till hårda ord mot mig.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 9

Interpellation ang. apotekares tystnadsplikt

Ordet lämnades på begäran till

Herr GÖRANSSON (s), som yttrade:
Herr talman! Bestämmelser om tystnadsplikt finns för de flesta kategorier av den s. k. medicinalpersonalen. Sålunda återfinns i 8 § allmänna läkarinstruktionen ett stadgande om läkares tystnadsplikt. För tandläkare, sjuksköterskor och barnmorskor finns motsvarande regler, vilkas innehåll i huvudsak överensstämmer med bestämmelsen

i läkarinstruktionen. Gemensamt för alla de nämnda bestämmelserna är bl. a. att de omarbetats under 1960-talet.

För apotekspersonal synes fortfarande gälla följande stadgande i Kungl. Maj:ts medicinalordningar den 30 oktober 1688: »Och såsom åtskilliga sjukdomar förefalla, vilka patienterna vilja hava dolda, och likväl av recepterna något fattas kan, varför det varit haver; alltså bör ingen uti apoteken giva någon kunskap därom, mycket mindre visa åt någon en annans medicinrecept, dem det icke angår, att därefter se.»

Tolkningen av detta stadgande har hittills varit liberal så till vida att apotekare känt sig oförhindrade att ta kontakt med receptskrivande läkare vid fall av dubbelförskrivning eller andra risker för läkemedelsmissbruk hos kunden/patienten.

I narkomanvårdskommitténs betänkande, del II, har frågan om sådan information står i överensstämmelse med apotekares tystnadsplikt uppmärksamats. Kommittén kommer till slutsatsen att så inte är fallet och att därför andra informationsvägar måste beträdas för att nå syftet att i här aktuella fall motverka fortsatt läkemedelsmissbruk. Narkomanvårdskommitténs uttalande om innehållet i gällande rätt har givit upphov till stor tveksamhet bland apotekarkåren om hur man i fortsättningen skall handla i här åsyftat fall. Apotekarna ställer sig frågande till den gjorda tolkningen med hänsyn till att den leder till att det förtroendefulla samarbete som hittills rått mellan läkare och apotekare i detta avseende försvåras. Detta är i sin tur ägnat att motverka bekämpandet av läkemedelsmissbruket.

Med hänvisning till det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få rikta följande frågor:

Anser statsrådet att 1688 års stadgande om apotekares tystnadsplikt är så utformat att det år 1968 ger ett klart